

การศึกษาวิธีการเตรียม CaSO_4 (Dy) เพื่อใช้เป็นเทอร์โมลูมิเนสเซนซ์โดสิมิเตอร์

นางจินตนา เหล่าไพบูลย์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชานิวเคลียร์เทคโนโลยี

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2535

ISBN 974-581-892-5

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

018600 117175629

A STUDY ON PREPARATION METHODS OF $\text{CaSO}_4(\text{Dy})$ FOR USE AS

A THERMOLUMINESCENCE DOSIMETER

Mrs Jintana Laopaiboon

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Engineering

Department of Nuclear Technology

Graduate School

Chulalongkorn University

1992

ISBN 974-581-892-5

จินตนา เหล่าไพบูลย์ : การศึกษาวิธีการเตรียม CaSO_4 (Dy) เพื่อใช้เป็น เทอร์โมลูมิเนสเซนซ์โดสิมิเตอร์ (A STUDY ON PREPARATION METHODS OF CaSO_4 (Dy) FOR USE AS A THERMOLUMINESCENCE DOSIMETER) อ.ที่ปรึกษา : ผศ.ชยากริต ศิริอุบลัมภ์, นางนฤมล จงกิติวิทย์, 82 หน้า. ISBN 974-581-892-5

ได้ทดลองเตรียม thermoluminescence dosimeter (TLD) ชนิด CaSO_4 (Dy) โดยวิธีการตกผลึกจากสารละลาย ของแคลเซียมซัลเฟต และดิสโพรเซียมออกไซด์ ในกรดซัลฟูริกเข้มข้นที่ร้อนพบว่า การเตรียมโดยใช้ปริมาณความเข้มข้นของดิสโพรเซียม ร้อยละ 0.10 ถึง 0.65 โดยน้ำหนัก จะให้ความไวของ TLD ในการตอบสนองต่อรังสีสูง และพบว่าขนาดของผลึก CaSO_4 (Dy) มีผลต่อความไวในการตอบสนองต่อรังสี จากการทดสอบคุณสมบัติการให้ thermoluminescence จากรังสีเอกซ์ และรังสีแกมมา พบว่าจะให้แสงออกมาโดยมี main glow peak ที่ 205 องศาเซลเซียส นอกจากนี้จากการศึกษาคุณสมบัติทางรังสีต่าง ๆ ของ TLD ที่ได้ พบว่า มีค่า minimum detectable dose ประมาณ $160 \mu\text{R}$ มีความสัมพันธ์เป็นเชิงเส้น (linearity) ระหว่างความเข้มแสง (TL) กับปริมาณรังสีที่ได้รับ (exposure dose) ในช่วง 50 ถึง 1×10^5 mR ตีมาก มี sensitivity สูงสุดที่พลังงานของโฟตอน ประมาณ 45 keV และสูงเป็นประมาณ 9 เท่า เมื่อเทียบกับ sensitivity ที่พลังงานของโฟตอนจากโคบอลต์-60 ปริมาณรังสี 10 R มี sensitivity สูงกว่า TLD ชนิด LiF (ผ่านการใช้งานมาแล้ว 1 ครั้ง) ที่ผลิตในเชิงพาณิชย์จากต่างประเทศ ประมาณ 1.8 เท่า และมี fading ประมาณ 1.3 เปอร์เซ็นต์ต่อเดือน

ภาควิชา นวัตกรรมเทคโนโลยี
สาขาวิชา นวัตกรรมเทคโนโลยี
ปีการศึกษา 2535

ลายมือชื่อนิสิต วิมล นวัตกรรม
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา อ.ชยากริต ศิริอุบลัมภ์
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผศ.ชยากริต ศิริอุบลัมภ์

C317688 : MAJOR NUCLEAR TECHNOLOGY

KEY WORD : TLD/CaSO₄(Dy)/X-RAY DOSIMETER/X-RAY DOSIMETER

JINTANA LAOPAIBOON : A STUDY ON PREPARATION METHODS OF CaSO₄ (Dy) FOR USE AS A THERMOLUMINESCENCE DOSIMETER. THESIS ADVISOR:

ASST. PROF. CHYAGRIT SIRIUPATHUM, M.Eng. THESIS CO-ADVISOR; NARUMOL CHONGKITIVITYA, B.Sc. 82 PP. ISBN 974-581-892-5

Experiments on preparation of CaSO₄ (Dy) as the thermoluminescence dosimeter (TLD) was conducted by recrystallization from solutions of CaSO₄.2H₂O and Dy₂O₃ mixtures in boiled concentrated H₂SO₄. It was found that concentration of Dy₂O₃ from 0.10 to 0.65 wt%Dy gave TLD of high sensitivity. The sensitivity found to depend on the grain size of CaSO₄ (Dy). The main glow peak was found to be at 205 °C with minimum detectable dose of about 160 μR. The TL intensity was linearly proportional to exposure dose in the range of 50 to 1 x 10⁵ mR. The highest sensitivity at the photon energy of 45 keV was 9 times higher than that of from ⁶⁰Co photons. The sensitivity was 18 times higher than commercial available LiF (TLD) for exposure dose of 10 R from ⁶⁰Co photon. The CaSO₄ (Dy) was found to have fading of 1.3 % per month.

ภาควิชา.....นิเวศลิยร์เทคโนโลยี.....
สาขาวิชา.....นิเวศลิยร์เทคโนโลยี.....
ปีการศึกษา.....2535.....

ลายมือชื่อนิสิต.....จันทนา ลาโอไพบูน.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....ศ.ดร.ชยกริต สิริอุพัถม.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....ดร.นารุมอล ชองกิติวิทย์.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลือ และสนับสนุนจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชยากริต ศิริอุปถัมภ์ และ คุณณมล จงกิติวิทย์ ขอขอบพระคุณอย่างสูง ที่กรุณาให้คำแนะนำ ปรึกษา และตรวจสอบรายงานการวิจัยจนเสร็จสมบูรณ์

ขอขอบคุณ คุณสุธี จำนงชอบ ผู้อำนวยการกองป้องกันอันตรายจากรังสี คุณกิจจา จงกิติวิทย์ หัวหน้าฝ่ายตรวจสอบมาตรฐานเครื่องตรวจวัดรังสี และอาจารย์ประจำภาควิชา นิวเคลียร์เทคโนโลยี ทุกท่าน ที่ได้เป็นกำลังใจ และสนับสนุนงานวิจัยนี้

ขอขอบคุณ Dr. Toshiyuki Nakajima , Director Division of Radioecology ที่กรุณาเอื้อเฟื้อ จัดส่งเอกสารเชิงวิชาการมาให้

ขอขอบคุณ อาจารย์อรรถพร ภัทรสุมันต์ ที่กรุณาให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับการทดสอบคุณสมบัติทางรังสี ทั้งยังช่วยเหลือในการออกแบบตัดแปลงเครื่องตูดอากาศ สำหรับการทดลองในงานวิจัยนี้

ขอขอบคุณ คุณวิสิทธิ์ ล้อธรรมจักร อาจารย์ประจำภาควิชาวิศวกรรมไฟฟ้า สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเทเวศร์ ที่กรุณาเอื้อเฟื้อ variac transformer สำหรับการทดลองในงานวิจัยนี้

ขอขอบคุณ คุณวิวิธ ธรรมวีระพงษ์ ที่กรุณาให้ความช่วยเหลือวาดรูปในรายงานการวิจัยนี้

ขอขอบคุณ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ให้ทุนอุดหนุนในการทำวิทยานิพนธ์นี้

ท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงยิ่งต่อ บิดา มารดา ผู้ซึ่งให้ความเมตตา กรุณา เป็นกำลังใจ ให้การศึกษาของผู้เขียนสำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยดี

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญภาพ	ฎ

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหา	1
1.2 การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	2
1.3 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย	4
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	4
1.5 สถานที่ทำการวิจัย	5
1.6 วิธีดำเนินการวิจัย	5
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5

บทที่ 2 เทอร์โมลูมิเนสเซนซ์ โดสิมิเตอร์ คุณสมบัติ และวิธีการเตรียม

2.1 เทอร์โมลูมิเนสเซนซ์ โดสิมิเตอร์	6
2.2 คุณสมบัติของ TLD	7
2.3 วิธีการเตรียม $\text{CaSO}_4(\text{Dy})$	22

บทที่ 3 วัสดุอุปกรณ์ สารเคมี และการดำเนินการวิจัย

3.1 วัสดุอุปกรณ์และสารเคมีที่ใช้ในการเตรียมผลึก TLD ชนิด $\text{CaSO}_4(\text{Dy})$..	23
--	----

สารบัญ(ต่อ)

หน้า

3.2	วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทดสอบคุณสมบัติทางรังสีของ $\text{CaSO}_4(\text{Dy})$	24
3.3	วิธีดำเนินการวิจัย	34
บทที่ 4	ผลการวิจัย	
4.1	การศึกษา glow curve	44
4.2	การศึกษาผลของการเปลี่ยนแปลงปริมาณ ดิสโพรเซียมออกไซด์ (Dy_2O_3) ที่มีต่อความไว (sensitivity) ในการตอบสนองต่อรังสี	44
4.3	การศึกษาการเปลี่ยนแปลงขนาดของผลึก ที่มีต่อความไวในการตอบสนอง ของรังสี	45
4.4	การศึกษา linearity	45
4.5	การหาค่าปริมาณรังสีต่ำสุด ที่ $\text{CaSO}_4(\text{Dy})$ สามารถวัดได้ (minimum detectable dose)	45
4.6	การศึกษา relative response ของ $\text{CaSO}_4(\text{Dy})$ ที่เตรียมได้	46
4.7	การศึกษา เปรียบเทียบความไวในการตอบสนองต่อรังสี ระหว่าง TLD ชนิด $\text{CaSO}_4(\text{Dy})$ ที่เตรียมได้ กับ LiF (TLD 700) ที่ผลิตโดยบริษัท Harshaw	46
4.8	การศึกษาผลของการ anneal $\text{CaSO}_4(\text{Dy})$ หลังฉายรังสี ก่อนนำไป อ่านค่าสัญญาณแสง	46
4.9	การศึกษา fading	46
บทที่ 5	สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	
5.1	สรุปผลการวิจัย	73
5.2	ข้อเสนอแนะ	76

สารบัญ(ต่อ)

หน้า

บรรณานุกรม	77
ภาคผนวก ก. คุณสมบัติของ TLD ชนิดต่าง ๆ ที่ผลิตโดย Harshaw Chemical Company	81
ประวัติผู้เขียน	82

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 แสดง linearity range ของ TLD ชนิดต่าง ๆ	12
4.1 แสดงการตอบสนองต่อรังสีแกมมา จากโคบอลต์-60 ที่ปริมาณรังสี 10 R ของ $\text{CaSO}_4(\text{Dy})$ จัดระบบแบบไม่ใช้เครื่องดูดอากาศ	50
4.2 แสดงการตอบสนองต่อรังสีแกมมา จากโคบอลต์-60 ที่ปริมาณรังสี 10 R ของ $\text{CaSO}_4(\text{Dy})$ จัดระบบแบบใช้เครื่องดูดอากาศ (เตรียมผลึกครั้งที่ 1)	52
4.3 แสดงการตอบสนองต่อรังสีแกมมา จากโคบอลต์-60 ที่ปริมาณรังสี 10 R ของ $\text{CaSO}_4(\text{Dy})$ จัดระบบแบบใช้เครื่องดูดอากาศ (เตรียมผลึกครั้งที่ 2)	54
4.4 แสดงการตอบสนองต่อรังสีแกมมา จากโคบอลต์-60 ที่ปริมาณรังสี 10 R ของ $\text{CaSO}_4(\text{Dy})$ จัดระบบแบบใช้เครื่องดูดอากาศ (เตรียมผลึกครั้งที่ 3)	56
4.5 แสดงการตอบสนองต่อรังสีแกมมา จากโคบอลต์-60 ที่ปริมาณรังสี 10 R ของ $\text{CaSO}_4(\text{Dy})$ จัดระบบแบบใช้เครื่องดูดอากาศ (จากการเตรียมผลึกทั้ง 3 ครั้ง)..	58
4.6 แสดง sensitivity ที่ขนาดของผลึกต่าง ๆ กัน เมื่อนำไปฉายรังสีแกมมา จากโคบอลต์-60 ด้วยปริมาณรังสี 10 R	63
4.7 แสดง linearity ของ $\text{CaSO}_4(\text{Dy})$ ที่เตรียมจาก 0.44 wt%Dy นำไปฉายรังสีแกมมา จากโคบอลต์-60 ด้วยปริมาณรังสี $50 - 1 \times 10^5$ mR	65
4.8 แสดงค่าปริมาณแสง (nC) ที่ได้จากการนำ $\text{CaSO}_4(\text{Dy})$ ที่เตรียมได้โดย 0.44 wt%Dy ไปฉายรังสีจาก Co-60 ที่ปริมาณรังสีต่าง ๆ กัน	67
4.9 แสดงผลของการศึกษา relative response เทียบกับพลังงานของโคบอลต์-60 ที่ปริมาณรังสี 200 mR ของ $\text{CaSO}_4(\text{Dy})$ ที่เตรียมโดย 0.22 wt%Dy	69
4.10 แสดงการเปรียบเทียบ sensitivity ของ TLD ชนิด $\text{CaSO}_4(\text{Dy})$ ที่เตรียมโดย 0.22 wt%Dy กับ $\text{LiF}(\text{TLD 700})$ (ผ่านการใช้งานมาแล้ว 1 ครั้ง) ที่ผลิตโดยบริษัท Harshaw ขนาดผลึก -80 + 200 mesh เท่ากัน และฉายรังสีแกมมา 10 R	71

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
4.11 แสดงค่าสัญญาณแสงที่ได้จากการนำ $\text{CaSO}_4(\text{Dy})$ 0.22 wt%Dy ฉายรังสีแกมมา ด้วยปริมาณ 200 mR แล้วนำมาอ่านค่าที่เวลาต่าง ๆ กัน	71
ก.1 แสดงการเปรียบเทียบคุณสมบัติของ TLD ชนิดต่าง ๆ ที่ผลิตโดยบริษัท Harshaw Chemical Company	81

สารบัญภาพ

รูปที่	หน้า
2.1 แสดงการเปลี่ยนแปลงระดับพลังงานของอะตอม TLD เมื่อได้รับรังสี	7
2.2 แสดงผลการเปลี่ยนแปลง heating rate ที่มีผลต่อรูปร่างของ glow curve ..	9
2.3 แสดงผลของปริมาณรังสี ที่มีต่อ glow curve	10
2.4 glow curve ของ LiF(TLD-100) ซึ่งนำไปอาบรังสีเทอร์มัลนิวตรอน และรังสีแกมมา	10
2.5 แสดงตัวอย่าง linearity ของ TL ที่ปริมาณรังสีต่าง ๆ	12
2.6 แสดง energy response ของ CaSO ₄ และ Al ₂ O ₃	13
2.7 แสดง thermoluminescence glow curve ของ CaSO ₄ ที่กระตุ้นด้วย rare earth ion ต่าง ๆ กัน 14 ชนิด	15
2.8 ภาพถ่ายการกระจาย ขนาดของรูปผลึก CaSO ₄ (Dy) จากกล้องจุลทรรศน์ (x 10 เท่า)	16
2.9 ลักษณะ glow curve ของ CaSO ₄ (Dy) ที่ได้จากการฉาย รังสีแกมมา จาก ¹³⁷ Cs	17
2.10 แสดง glow curve ของ CaSO ₄ (Dy) และ CaSO ₄ (Tm) ที่ปริมาณรังสีต่างๆ ..	18
2.11 แสดง linearity ของ CaSO ₄ (Dy) เปรียบเทียบกับ CaSO ₄ (Tm)	19
2.12 แสดง Glow curve ของ CaSO ₄ (Dy) ที่เก็บไว้ในที่มืด อุณหภูมิห้อง ทั้งไว้ที่ เวลาต่าง ๆ กัน หลังฉายรังสี	20
2.13 แสดง energy response of CaSO ₄ (Tm) dosimeter	21
3.1 แสดงการบรรจุ CaSO ₄ (Dy) ลงในแคปซูลด้วย dispenser สำหรับการบรรจุ ..	24
3.2 แผนภาพแสดงส่วนประกอบภายในของ dispenser ที่ใช้ในการอ่าน TLD	25
3.3 แสดงอุปกรณ์ที่ใช้ในการบรรจุ TLD	25
3.4 แผนภาพแสดงส่วนประกอบ ของเครื่องอ่านค่า TL	26
3.5 แสดงอัตราการเพิ่มของอุณหภูมิ ที่ให้กับ planchet ของเครื่องอ่าน TLD model 2000 A ของบริษัท Harshaw	27

สารบัญภาพ(ต่อ)

รูปที่	หน้า
3.6 แผนภาพแสดงระบบวัดแสง (The light detection system) ของเครื่องอ่าน TLD	28
3.7 แสดงส่วนประกอบต่าง ๆ ของระบบที่ใช้วิเคราะห์คุณสมบัติ TLD	30
3.8 แสดงหัววัดรังสี NPL ionization และแหล่งกำเนิดรังสี โคบอลต์-60	32
3.9 แสดงหัววัดรังสี NP-2100 ionization และแหล่งกำเนิดรังสีเอกซ์	32
3.10 แสดง Ionex Dosemaster ที่ใช้ในการวัดปริมาณรังสีแกมมา จากโคบอลต์-60 เพื่อกำหนดปริมาณรังสีที่ให้กับ TLD	33
3.11 แสดง NP-2100 electrometer ที่ใช้ในการวัดปริมาณรังสีเอกซ์ เพื่อกำหนดปริมาณรังสี ที่ให้กับ TLD	33
3.12ก แผนภาพแสดงการจัดระบบการเตรียมผลึกแบบไม่ใช้เครื่องดูดอากาศ	36
3.12ข แสดงการจัดระบบการเตรียมผลึกแบบไม่ใช้เครื่องดูดอากาศ	36
3.13 แผนภาพแสดงการจัดระบบแบบใช้เครื่องดูดอากาศ	37
4.1 แสดง glow curve ที่ได้จากการเตรียม $\text{CaSO}_4(\text{Dy})$ 0.22 wt%Dy จัดระบบแบบไม่ใช้เครื่องดูดอากาศ ฉายรังสีจากโคบอลต์-60 ด้วยปริมาณรังสี 200 mR ..	47
4.2 แสดง glow curve ที่ได้จากการเตรียม $\text{CaSO}_4(\text{Dy})$ 0.22 wt%Dy จัดระบบแบบใช้เครื่องดูดอากาศ ฉายรังสีจาก โคบอลต์-60 ด้วยปริมาณรังสี 200 mR ...	48
4.3 แสดง glow curve ที่ได้จากการเตรียม $\text{CaSO}_4(\text{Dy})$ 0.22 wt%Dy จัดระบบแบบใช้เครื่องดูดอากาศ ฉายรังสีเอกซ์ พลังงาน 39 keV ด้วยปริมาณรังสี 200 mR	49
4.4 แสดงการตอบสนองต่อรังสีแกมมา จากโคบอลต์-60 ที่ปริมาณรังสี 10 R ของ $\text{CaSO}_4(\text{Dy})$ ที่เตรียมโดย 0.22 wt%Dy จัดระบบแบบไม่ใช้เครื่องดูดอากาศ ...	51
4.5 แสดงการตอบสนองต่อรังสีแกมมา จากโคบอลต์-60 ที่ปริมาณรังสี 10 R ของ $\text{CaSO}_4(\text{Dy})$ เตรียมโดยจัดระบบแบบใช้เครื่องดูดอากาศ (เตรียมครั้งที่ 1).....	53

สารบัญภาพ(ต่อ)

รูปที่	หน้า
4.6 แสดงการตอบสนองต่อรังสีแกมมา จากโคบอลต์-60 ที่ปริมาณรังสี 10 R ของ $\text{CaSO}_4(\text{Dy})$ เตรียมโดยจัดระบบแบบใช้เครื่องดูดอากาศ (เตรียมครั้งที่ 2)	55
4.7 แสดงการตอบสนองต่อรังสีแกมมา จากโคบอลต์-60 ที่ปริมาณรังสี 10 R ของ $\text{CaSO}_4(\text{Dy})$ เตรียมโดยจัดระบบแบบใช้เครื่องดูดอากาศ (เตรียมครั้งที่ 3)	57
4.8 แสดงการตอบสนองต่อรังสีแกมมา จากโคบอลต์-60 ที่ปริมาณรังสี 10 R ของ $\text{CaSO}_4(\text{Dy})$ เตรียมโดยจัดระบบแบบใช้เครื่องดูดอากาศ จากการเตรียมผลึกทั้ง 3 ครั้ง	59
4.9 ภาพถ่ายของผลึก $\text{CaSO}_4(\text{Dy})$ ที่เตรียมได้จากการทดลอง โดยใช้ปริมาณความเข้มข้นของดิสโพรเซียม 0.22 wt%Dy ขนาดกำลังขยาย 500 เท่า	60
4.10 แสดง glow curve ที่ได้จากการเตรียม $\text{CaSO}_4(\text{Dy})$ โดยเปลี่ยนแปลงปริมาณดิสโพรเซียม(Dy) จัดระบบแบบไม่ใช้เครื่องดูดอากาศ ฉายรังสีจากโคบอลต์-60 ด้วยปริมาณรังสี 10 R	61
4.11 แสดง glow curve ที่ได้จากการเตรียม $\text{CaSO}_4(\text{Dy})$ โดยเปลี่ยนแปลงปริมาณดิสโพรเซียม(Dy) จัดระบบแบบใช้เครื่องดูดอากาศ ฉายรังสีจากโคบอลต์-60 ด้วยปริมาณรังสี 10 R	62
4.12 แสดง sensitivity ที่ขนาดของผลึกต่าง ๆ กัน เมื่อนำไปฉายรังสีแกมมา จากโคบอลต์-60 ด้วยปริมาณรังสี 10 R	64
4.13 แสดง linearity ของ $\text{CaSO}_4(\text{Dy})$ ที่เตรียมจาก 0.44 wt%Dy นำไปฉายรังสีแกมมาจากโคบอลต์-60 ด้วยปริมาณรังสี $50 - 1 \times 10^5$ mR	66
4.14 แสดง calibration curve เพื่อหาค่า minimum detectable dose ...	68
4.15 กราฟแสดงการศึกษา relative response เทียบกับพลังงานของรังสีแกมมา จากโคบอลต์-60 ที่ปริมาณรังสี 200 mR ของ $\text{CaSO}_4(\text{Dy})$ ที่เตรียมโดย 0.22 wt%Dy	70

สารบัญภาพ(ต่อ)

รูปที่

หน้า

4.16 แสดง glow curve เปรียบเทียบผลจากการ anneal หลังฉายรังสี ก่อนนำไป
 อ่านค่าปริมาณแสง กับผลของการไม่ anneal ของ $\text{CaSO}_4(\text{Dy})$ 72